

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО» (м. Одеса)

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР ОСОБИСТОСТІ В ЗВИЧАЙНИХ ТА НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
19-20 травня 2023 року

Одеса
ФОП Бєлий А.Є
2023

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Казанжи М. Й.

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри загальної та диференціальної психології
Університет Ушинського*

Беруашвілі Т. О.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Ушинського*

Анотація: У статті презентовано результати дослідження адаптації дітей молодшого шкільного віку до школи. Визначено сутність поняття адаптація та розкриваються та характеризуються основні особливості розвитку дитини у молодшому шкільному віці. Для емпіричної частини дослідження сконструйовано психодіагностичний комплекс у складі: Методика «Вивчення навчальної мотивації школярів» М. Р. Гінзбург; методика Н. І. Гуткіна «Дослідження внутрішньої позиції школяра»; методика «Вивчення шкільної тривожності» А. М. Прихожан; Вивчення адаптації шляхом Люшера; анкета для батьків М. Р. Битянова. На основі проведеного дослідження виявлено динаміку показників переваження мотивів учнів, емоційного стану та шкільної тривожності школяра.

Ключові слова: адаптація, дезадаптація, мотиви, школярі, тривожність, мотивація, готовність до школи.

Вступ до школи вносить великі зміни у життя кожної дитини. Батьки та класні керівники стикаються з безліччю проблем, пов'язаних з періодом адаптації дітей до школи, до нового середовища [2]. Школа з перших днів ставить перед дитиною завдання, що вимагають зібраності, старанності, уважності. Звичайно, дитині дуже складно впоратися з усім, що над нею нависло. Провідною діяльністю дітей відтепер має стати навчання замість гри [1,4].

Прийшовши до школи, дитина приміряє нові соціальні ролі: учень, однокласник. Це теж важко вдається зробити, адже тепер у нього є обов'язки, які він повинен виконувати, незалежно від його бажання [6].

Інтерес до нового стає руховим мотивом у бажанні дитини піти до школи, дізнаватися про нове і ставати сформованою особистістю. За даними статистики з кожним роком у кожній школі від 15 до 40% дітей, прийшовши до школи, виявляються психологічно не готові до навчання, зазнають труднощів і можуть бути дезадаптовані [3].

Для вивчення шкільної адаптації дітей необхідні знання про різні аспекти готовності до школи, серед яких виділяють мотиваційний, інтелектуальний та соціальний аспекти. Необхідність порівняльного вивчення різних підструктур шкільної готовності у дітей 6-ти та 7-річного віку усвідомлена безліччю психологів [5].

Проведення дослідження цієї проблеми дозволяє визначити комплекс рекомендацій для батьків та вчителів, які вони можуть використовувати для допомоги дитині якнайбільш безболісно пережити період адаптації до школи або ж навіть уникнути цих труднощів. Питання психологічної готовності та адаптації дитини до школи вивчали педагоги, дефектологи та психологи, такі як Л.І. Божович, Л.А. Венгер, А.Л. Венгер, Л.С. Виготський, А.В. Запорожець, А.М. Леонтьєв, Є.О. Смірнова, М.Р. Бітянова, О.В. Хухлаєва та багато інших.

Основними завданнями є дослідження готовності до школи дітей молодшого шкільного віку. Розробка психолого-педагогічних заходів для роботи з ними, вчителями та батьками, зацікавлених у поліпшенні адаптації їх до школи [7].

Вибірку склали учні 1А та 1Б класу у Українському учбовому Хабі «Острівце» у м. Бухарест, Румунія. Загальною чисельністю 50 учнів. Діагностика проводилася у різні дні протягом одного місяця.

За результатами методики Гінзбурга ми класифікували вибірку досліджуваних на 5 груп, які відповідають п'яти шкалам.

За рівнем мотивації експериментальної групи 1 «А» класу:

- 3 дитини із 25 мають дуже високий рівень мотивації;
- 5 дітей із 25 мають високий рівень мотивації;
- 10 дітей із 25 мають нормальний рівень мотивації;
- 6 дитини із 25 мають знижений рівень мотивації;
- 1 дитина із 25 має низький рівень мотивації.

За рівнем мотивації експериментальної групи 1 «Б» класу:

- 1 дитина із 25 має дуже високий рівень мотивації;
- 5 дітей із 25 мають високий рівень мотивації;
- 11 дітей із 25 мають нормальний рівень мотивації;
- 6 дітей із 25 мають знижений рівень мотивації;
- 2 дитини із 25 мають низький рівень мотивації.

Отже, всього дітьми з експериментальної групи 1 «А» класу було зроблено 75 виборів, у тому числі 20 рази було обрано соціальний мотив; 17 разів – позиційний; 10 разів – оціночний (заради оцінки); 13 разів – навчальний; 11 разів – ігровий та 4 разів був обраний зовнішній мотив. З цього випливає, що серед усіх мотивів у групі 1 «А» переважає соціальний, 29% від загальної кількості виборів, менш значущим виступає позиційний мотив і становить 24% , далі за значимістю слідує оціночний мотив 14%, і так само поряд за значимістю знаходиться навчальний мотив і

становить також 14% зі 100. 19%, що залишилися, припадають на ігровий і зовнішній мотиви.

Дітьми з експериментальної групи 1 «Б» також було зроблено 75 виборів, у тому числі 23 рази було обрано соціальний мотив; 19 – позиційний; 10 разів – оціночний; 10 – навчальний; 10 разів – ігровий та 3 рази – зовнішній мотив. В експериментальній групі 1 «Б» класу також серед усіх мотивів переважає соціальний і становить 29% від загальної кількості виборів, далі як найбільш значущим виступає позиційний мотив – 24 %, менш значущим є навчальний мотив і становить 14 %, майже стільки ж, скільки і оціночний мотив: 13%, що робить їх рівноцінними за значимістю мотивами. На ігровий мотив припадає 12% загальної кількості виборів і 8% склав зовнішній мотив. Дані про переважання мотивів подано на рис. 1.

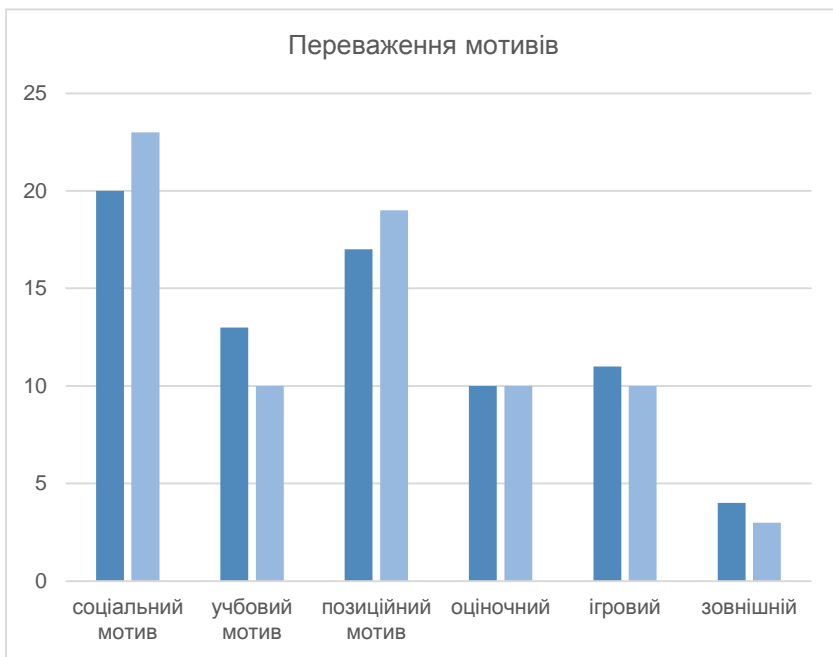

Рис. 1. Динаміка показників переваження мотивів учнів.

Після аналізу результатів можна зробити висновок, що більшість дітей з обох експериментальних груп керуються соціальними та позиційними мотивами, які пов'язані з бажанням почуватися дорослішими, здобути високий статус у соціумі або здобути професію в майбутньому, як це кажуть їм батьки. Навчальний та оціночний мотиви є менш значимими, але все ж таки є важливими

для деяких дітей. Ці мотиви пов'язані з бажанням здобути знання та задоволення від навчання, або отримати визнання та похвалу від вчителів та батьків.

Зазначається, що деякі діти зробили свій вибір на користь ігрового мотиву, їм подобається відвідувати школу, тому що там вони проводять час з однолітками. І, нарешті, нами було зафіксовано, що 4 дитини з 1 «А» групи та 3 дитини з 1 «Б», одна з яких двічі, обрали зовнішній мотив, відповідаючи на запитання. Ці діти показали себе як малоактивні, безініціативні, замкнуті. Школу відвідують з примусу батьків.

За результатами другої методики Н. І. Гуткіна «Дослідження внутрішньої позиції школяра», ми отримали такі дані (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Показники внутрішньої позиції школяра

Внутрішня позиція школяра	1 «А» клас	1 «Б» клас
сформована повністю	9	9
сформована середнє	10	12
не сформована	6	4

Лише у 9 дітей із групи 1 «А» та у 9 дітей із групи 1 «Б» повністю сформована внутрішня позиція школяра, коли у 10 піддослідних з 1 «А» класу та у 12 з 1 «Б» – внутрішня позиція школяра сформована середньо; а у 6 учнів з «А» класу та у 4 – з 1 «Б» – не сформовано зовсім.

За результатами третьої методики «Дослідження адаптації методом Люшера», спрямоване на визначення емоційного стану дитини в школі, її ставлення до однокласників, вчителя, емоційної обстановки вдома та в школі загалом. Аналізуючи отримані результати, ми змогли розділити дітей за трьома запропонованими автором шкалами і визначити їхній емоційний стан у школі (табл. 2).

Таблиця 2.

Динаміка показників емоційного стану школярів

Показники емоційного стану школяра	1 «А» клас	1 «Б» клас
переважають позитивні емоції	10	10
емоційний стан в нормі	9	10
переважають негативні емоції	6	5

В експериментальній групі 1 «А» класу:

– у 10 дітей відзначається переважання позитивних емоцій. Дитина оптимістично налаштована, весела, щаслива, перебуває в стані ейфорії;

– у 9 дітей емоційний стан у нормі, що свідчить, адаптація протікає нормально, спектр емоцій великий, але приводів для занепокоєння немає;

– у 6 дітей переважають негативні емоції. У дитини є занепокоєння, домінує поганий настрій, що може говорити про те, що дитина відчуває труднощі з адаптацією до школи, слід звернути на неї увагу і можливо вона потребує психологічної допомоги.

В експериментальній групі 1 «Б» класу:

– у 10 дітей переважають позитивні емоції;

– у 10 дітей також емоційний стан у нормі;

– у 5 дітей переважають негативні емоції.

Застосування методики «Вивчення шкільної тривожності» А.М.Прихожан допомогли нам визначити наявність не тільки шкільної тривожності у дітей, але й виявити ознаки шкільної дезадаптації, щоб надалі дитині психологічну допомогу. Рівень тривожності залежить кількості негативних виборів дитини. Провівши якісний аналіз, ми розділили випробуваних на три категорії за наявністю та рівнем шкільної тривожності, що відображено у табл. 3.

Таблиця 3.

Показники тривожності школяра

Показники тривожності школяра, %	1 «А» клас	1 «Б» клас
низький рівень тривожності	12	16
середній рівень тривожності	58	50
високий рівень тривожності	30	34

Після закінчення формуючого експерименту ми з'ясували, що у 1 «А» кількість дезадаптованих дітей – 5 осіб, що становило 20%, у 1 «Б» класі – четверо з 25, тобто 16%. Дезадаптовані діти потребують підвищеної уваги вчителів та батьків, а також допомоги психолога. Вік дітей, який відчуває труднощі майже завжди (8 з 9) становить 6 років.

Наступний етап нашої дослідницької роботи полягав у проведенні заходів щодо покращення та прискорення процесу адаптації до школи у дітей молодшого шкільного віку. Як зазначалося, цьому етапі робота проводилася за трьома категоріями з експериментальної групою (1 «А») і з однієї категорії з контрольної групою (1 «Б»).

Отже, після проведення бесіди з класним керівником експериментальної групи, ми змогли привернути його увагу до деяких проблем, які ми обґрунтували, та включити його до нашої роботи. Це дозволило нам ефективніше співпрацювати з дітьми та їх батьками. Вчитель добре працював з нашими запропонованими заходами, організовував дітей та підтримував контакт з батьками. У той же час, класний керівник контрольної групи не брав участі в

наших заняттях та більше зосереджувався на підтриманні дисципліни в класі. Проаналізувавши результати анкети для М. Р. Бітянкової дітей експериментальної групи, і зівставивши їх із раніше отриманими нами даними, ми з'ясували, що:

– 11 дітей із 25 не мають труднощів з адаптацією до школи (42%);

– 8 дитини з 25 зазнають труднощів у новому середовищі і перебувають у «групі ризику» (можливо дезадаптовані, 31%);

– 7 дітей із 25 дезадаптовані та потребують допомоги та підтримки батьків, вчителя, шкільного психолога та соціального педагога (27%).

За підсумками контрольного експерименту ми відзначаємо ефективність проведеної нами роботи – рівень дезадаптованості дітей знизився в обох класах. За результатами дослідження, у 1 «А» класі відсоток дезадаптованих дітей знизився на 14 %, що є максимально можливим результатом і говорить про повну адаптованість учнів експериментальної групи до школи.

У контрольній групі рівень дезадаптованості дітей впав до 10%, що становить половину початкового результату.

У результаті дослідження було підтверджено, висунута нами гіпотеза дослідження:

– актуальними психолого-педагогічними проблемами адаптації дітей молодшого шкільного віку до школи нині є: не сформованість (мало зрілий рівень розвитку) молодшого школяра в інтелектуальному, мотиваційному, соціальному чи емоційному аспектах;

– ефективними умовами адаптації дітей молодшого шкільного віку до школи нині стають: правильно підібрана педагогічна тактика для роботи з дітьми; індивідуальний підхід; тісна взаємодія школи із сім'єю; переважне вступ дитини до школи у 7-ми літньому віці.

Отже, дослідження адаптації дітей молодшого шкільного віку до школи є перспективними для вирішення багатьох проблем як дитини так і його батьків та педагогів. Це стосується успішності навчальної діяльності та адаптації загалом.

Література

1. Беляєва О. Успішна адаптація першокласників до школи : тренінг. Заняття для батьків. *Психолог: всеукр. газ. для психологів, учителів, соціальних педагогів*. 2016. № 17/18. С. 34.

2. Роденко О. Адаптація та дезадаптація. Соціальна адаптація дитини в шкільному просторі. *Психолог: всеукр. газета для психологів, учителів, соціальних педагогів*. 2018. № 1/2. С. 84-91.

3. Выготский Л. С. Психология развития человека. Изд-во «Смысл», «Эксмо», 2015. 1136 с.

4. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Изд-во «Педагогика», 2010. 560 с.

5. Назаренко О. В. Реалізація принципу індивідуального підходу в сучасному навчально-виховному процесі. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2021. № 22. С. 45-48.

6. Корсовецька М., Кукелко В. Адаптація дітей молодшого шкільного віку до навчання в початковій школі. *Психологія молодшого школяра: зб. наук.-метод. пр. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка*; заг. ред. Н. М. Дубравської. Житомир, 2016. С. 253-257.

7. Савчук В., Скарбарчук І. Особливості психологічної готовності дитини до навчання у школі. *Психологія молодшого школяра: зб. наук.-метод. пр. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка*; за заг. ред. Н. М. Дубравської. Житомир, 2016. С. 103-105.

УДК 159.923

ОСОБЛИВОСТІ СЦЕНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ

Саннікова А. О.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри сольного співу, Одеська національна
музична академія імені А. В. Нежданової*

Анотація. У даному повідомленні викладаються результати дослідження джерел виникнення психологічних труднощів, що переживаються виконавцями у зв'язку з сценічною діяльністю. Застосування методу модерації дало можливість визначити уявлення виконавців про професійно важливі якості особистості вокалістів, які охоплюють: музичні й вокальні задатки, загальну культуру, компетентність, професійні знання й техніку; артистичні якості (зовнішні дані, оригінальність, виразність, індивідуальність); уміння працювати з людьми, чути партнера й педагогів; емоційні, інтелектуальні та вольові якості, що необхідні при подоланні перешкод і ухваленні рішення в ситуації невизначеності й професійного ризику; здатність до рефлексії та критичного самоаналізу. Результати дослідження – це сплав теорії й практики, які підкріплені досвідом кожного учасника модераційного процесу й досвідом автора статті.

Ключові слова: емоційність, властивості особистості, сценічна діяльність, емоційна готовність до сценічної діяльності.

Сценічна діяльність представників творчих професій (музикантів, акторів, співаків тощо) – це результат і зміст їх професії. На сцені проявляється й рівень професійної підготовки, й професійні здатності, й емоційна стійкість, вміння володіти ситуацією й собою